

Božidar Nagy

KRŠĆANSKA ZRELOST U SLUŽBI VJERSKOG ODGOJA

(Uz 50. obljetnicu smrti dra Ivana Merza)

U prosincu prošle godine, 16. XII 1977. preneseni su posmrtni ostaci dra Ivana Merza sa zagrebačkog groblja Mirogoj u Baziliku Srca Isusova u Zagrebu. Time je ostvarena želja mnogih Ivanovih štovatelja da ovaj Sluga Božji bude što bliži ljudima i da se pospješi njegov uspon prema oltaru. Ekshumacija i prijenos obavljani su uoči »Merčeve godine« 1978. u kojoj se 10. svibnja navršilo 50 godina kako je taj jedinstveni lik katolicizma u našem narodu ispunio svoju zemaljsku zadaću i preselio se u Vječnost.

Uz Baziliku Srca Isusova kroz 75 godina njezina postojanja živjelo je i djelovalo mnogo uzornih redovnika i svećenika isusovaca. Pa ipak niti jedan od njih do sada nije zadobio tu počast da u njoj nađe i svoje posljednje počivalište. S pravom se zato pitamo što je bilo u tom mladom čovjeku, laiku koji je poput mnogih tisuća Zagrepčana dolazio u tu crkvu da sluša riječ Božju i da se krijepi na stolu Gospodnjem te se našao dostojnim da odsada počiva pod njezinim svodovima, pod okriljem Srca Isusova kako se i sam bio izrazio u svome testamentu: »Očekujem milosrđe Gospodinovo i vječno, trajno nepodijeljeno posjedovanje Presvetog Srca Isusova.« Treba i to naglasiti da je prijenos posmrtnih ostataka Ivana Merza izvršen neposredno za proslavu 75. godišnjice postojanja Svetišta Srca Isusova koja je proslavljena 18. XII 1977. Izborom datuma za njegovu ekshumaciju željela se istaknuti važnost ovog Svetišta za vjerski život i posvećenje Božjeg naroda kad je u njegovom okrilju Sluga Božji dr Ivan Merz razvijao svoj duhovni život do veličine vrijedne svakog divljenja.

O Ivanu Merzu mnogo se pisalo i mnogo se piše. Osim brojnih članaka, publikacija i biografija o njemu su posljednjih godina napisane i dvije doktorske disertacije, koje ne iscrpljuju ono obilje materijala iz duhovne ostavštine Ivana Merza što čeka na obradu i daljnje proučavanje. Ovaj komemorativni članak u ovom časopisu u kojemu je sam Ivan Merz surađivao i kojega je sam časopis smatrao svojim »najdragocjenijim suradnikom« kako je to istaknuto u posveti 5. broja »Života«) 1938. god. koji je sav posvećen njegovoj uspomeni prilikom 10. obljetnice njegove smrti, — želi istaknuti samo neke značajnije vidove pojave i djelovanja Ivana Merza. Za daljnje i kompletnije informacije o životu i djelu dra Ivana Merza upućujemo čitatelja na druge izvore i publikacije koje su o Merzu već objavljene.

Čovjek zrele vjere

Bilo kojem vremenu pripadalo iskustvo vjere jednog člana Božjeg naroda, ono je ne samo zanimljivo nego i vrijedno pažnje pogotovo ako se ne uklapa u uobičajene sheme vjerskog života svoga vremena i ukoliko ga možemo provjeriti na temelju autentičnih dokumenata. Nosi u sebi uvijek vrijednost znaka i prisutnosti djelovanja Duha po kojem nam Bog želi nešto priopćiti. Svjedočanstvo koje je Ivan Merz svojim životom i djelovanjem dao za kršćansku vjeru predstavlja nešto sasvim jedinstveno kad se imaju u vidu okolnosti u kojima je Merz rastao, formirao se i kasnije djelovao. Liberalna obitelj iz koje je potekao, — rođen je 16. XII 1896. u Banjoj Luci — čitanje raznih književnih djela, boravak u ratu, studij u Beču i Parizu s potpunom slobodom jednog studenta, suočen i okružen zlom velegrada i sredine u kojoj je morao boraviti, to je moglo ljudski govoreći, proizvesti sve prije samo ne jednog čovjeka koji se potpuno predaje Bogu, njegovoj službi te nastoji oko spasenja i posvećenja svoje duše i duša svojih bližnjih. Sve je to neobjašnjivo bez nadnaravnog elementa — Milosti — koja je očita, upravo opipljiva na djelovanju bilo u njegovu razvoju i dozrijevanju bilo u njegovom kasnijem životu i djelovanju.

Kad se Ivan 1922. g. vraća sa studija iz Pariza u Zagreb on se pojavljuje u Crkvi u Hrvatskoj kao čovjek koji nosi u sebi svijest da je »katolička vjera njegovo životno zvanje« kako je to sam formulirao u pismu svojoj majci da bi to svoje zvanje ostvarivao sa ustrajnošću i dosljednošću do u najmanje sitnice svakodnevnog života, što je samo izazivalo ne samo iznenađenje nego i divljenje kod svih onih koji su ga poznavali i s njime kontaktirali jer ovako nešto tadašnja katolička javnost kod nas nije navikla susretati.

Osim ove značajke dosljednosti provođenja u svakidašnjicu svoga uvjerenja njegovi brojni spisi, a ima ih preko 3000 stranica, otkrivaju nam jednu drugu značajku njegovog vjerskog iskustva; to je duboko uvjerenje u istinitost kršćanske vjere čije istine prihvaća svim poletom svoje duše i kojima želi usrećiti svaku dušu koju susreće na svome životnom putu.

Merz ne kasni da naglasi kako je potpuno uvjeren da samo kršćanstvo kako ga ispovijeda Katolička Crkva posjeduje puninu istine i zato nas ne čudi da je pojam »Crkva« najčešće citirana riječ u njegovim spisima. To uvjerenje bez i trunca skepse da Katolička Crkva posjeduje puninu istine ne ostavlja ga mirnog nego ga potiče da i drugi otkriju Istinu u krilu Katoličke Crkve, koja jedina

daje zadovoljavajuća rješenja na probleme ovoga života. Odatle i onaj njegov stil pun zanosa i oduševljenja tako karakterističan za njegove spise kad je riječ o Crkvi i istinama kršćanske vjere. Taj patos koji provire iz njegovog dubokog religioznog iskustva i postaje tako očit u njegovim tekstovima sa svoje strane posvjedočuju toliki koji su s njime saobraćali jer nisu mogli sakriti svoje divljenje pred tim »čudom od katoličkog čovjeka« kako su ga nazivali.

Materijalni i formalni vidici vjerske zrelosti

Zrela vjera promatrana pod svojim *materijalnim vidom* obuhvaća tri komponente. *Conditio sine qua non* da bi se moglo uopće govoriti o vjeri, napose o njezinoj zrelosti jest obraćenje, usmjerenje cijelog bića prema Bogu kojega se izabire za vrhovno mjerilo svojih čina i svoga života. Druga komponenta jesu životni stavovi, pogled na svijet koji proističu iz obraćenja i karakteriziraju cjelokupno ponašanje i kršćansko vrednovanje sveukupne stvarnosti, da bi u trećem momentu tako formirana osoba svojim svakidašnjim činima u praksi očitovala i ostvarivala ono što posjeduje u svojoj nutrini.

Sva ova tri vidika veoma jasno su uočljiva u životu Ivana Merza. Iako je bio kršten i donekle upoznat sa istinama kršćanske vjere kroz obavezni vjeronauk u školi, pravo *obraćenje* prema kršćanstvu doživljava tek za vrijeme rata prelazeći sa »estetskog katolicizma« kako se sam izražavao na praktični, koji prožima cijelo njegovo biće. Zato je i mogao pisati majci one značajne riječi kao student iz Pariza: »Znadeš da me je boravak na sveučilištu u Beču, onda rat, studij i napokon Lurd potpuno uvjerio u istinitost katoličke vjere i da se zato cijeli moj život kreće oko Krista Gospodina.« Ivanovo obraćenje ne ostaje samo na intelektualnoj razini nego prožima sav njegov život. U svjetlu vjere sve promatra i vrednuje. Dragocjene podatke o njegovom *kršćanskom nazoru* na svijet imamo u njegovom dnevniku kao i u kasnijim njegovim spisima. U tom smislu posebno je vrijedan spomena njegov članak »Objektivna kritika«, objavljen u Hrvatskoj Prosvjeti, u kojem stoji na stanovištu da jedino Katolička Crkva posjeduje objektivne kriterije u čijem se svjetlu može sve ispravno prosuđivati pa i sama književnost i umjetnost. Ovakve *životne stavove* koje je Ivan potpuno uskladio s kršćanskim svjetonazorom u praksi očituje u raznim djelima počevši kroz intenzivni molitveni život koji svoju puninu nalazi u liturgiji, kroz često primanje sv. sakramenata da bi se napose istaknuo u apostolskim pothvatima i ljubavi prema bližnjemu koja je u prvom redu smjerala na nadnaravno dobro ne zanemarujući ni materijalne potrebe.

Prelazeći na analizu *formalnih vidika* zrele vjere u prvom redu možemo uočiti da je kod Merza vjera *integrirana* u cijelu njegovu osobnost. Nema one podjele niti jaza između vjerskog uvjerenja i ostalih sektora života kao što se može susresti kod pojedinih religioznih osoba. Vjera je zauzela vrhunsko mjesto u hijerarhiji vrednota i prožima sva područja njegovog životnog iskustva i djelovanja. *Psihološka zrelost* koja jest preduvjet zrelosti u vjerskom pogledu kod Merza je potpuno postignuta što je posebno uočljivo iz njegova dnevnika i ostalih pisanih dokumenata. Dapače upravo tu karakteristiku njegovi znanci posebno naglašavaju ne skrivajući svoje divljenje što je on koji je bio relativno mlad

tako brzo dozrio i kao čovjek i kao vjernik. Daljnji formalni aspekt zrelosti vjere jest njezino *intelektualno produbljivanje*, što je kod Merza napose uočljivo. On se ne zadovoljava samo savjesnim vršenjem svojih vjerskih dužnosti i provođenjem jednog intenzivnijeg duhovnog života. Nakon završenog studija kroz dvije godine privatno studira pod vodstvom o. Alfirevića DI kršćansku filozofiju i teologiju. Sam nabavlja i čita brojna djela teološko-asketskog sadržaja formirajući si veliku biblioteku od 1200 svezaka, jedinstvenu takve vrste u posjedu jednog katoličkog intelektualca u Zagrebu. Iako se samo malen broj tih knjiga do danas sačuvao ipak je ostao kompletan popis knjiga koje je posjedovao pa će onima koji budu dalje proučavali njegov život i osobnost biti dragocjeni dokument na kojim se horizontima kretao njegov duh u potrazi za Božanskom Istinom.

Karakteristika zrele vjere jest njezina *kritičnost*; razlikuje bitno od nebitnog, pravo od krivog, autentično od lažnog, razotkriva kompromise i upozorava na devijacije. Možda je upravo ovaj vid najznačajniji u cijeloj Ivanovoj osobnosti i djelovanju u Crkvi u Hrvatskoj. Na početku svoga djelovanja u Zagrebu obavlja 1923. god. duhovne vježbe tražeći od Boga svjetlo da li da se potpuno njemu posveti u svećeničkom i redovničkom staležu ili da ostane u svijetu, i treći dan spoznaje da mu je mjesto u svijetu i to kao »korektor katoličke misli«. U tom smislu i čini odluku da će djelovati kao ispravljач u katoličkom životu jer »spoznajem permanentne odstupe od prvih doktrina«, kako je na istom mjestu zabilježio. I stvarno je Merz u naš život unio jedno novo shvaćanje katolicizma, i teoretski i praktično. Nije donio neke posebno originalne ideje nego se više borio za nove odnose prema cijelom sustavu katoličkih istina koje su svima bile poznate, ali ipak bez onog radikalnog shvaćanja koje donosi Merz. Borio se za uklanjanje doktrinalnih kompromisa na području apostolata što se posebno očitovalo u njegovom nastojanju oko depolitizacije Kat. Akcije i katoličkih organizacija koje su trebale biti mjesto gdje će pojedinac moći dobiti sve za potpuni razvoj svoje osobnosti dok je političko opredjeljenje trebalo biti stvar njegove savjesti. Jednako intenzivno bilo je njegovo nastojanje protiv kompromisa na moralnom području. Bilo svojim govorom, bilo svojim člancima a najviše svojim primjerom borio se za dosljednost kršćanina napose člana katoličke organizacije u svome moralnom ponašanju sa onim uvjerenjem koje je teoretski ispovijedao.

Operativno kreativni element Ivanove zrele vjere jest toliko snažan da mu stvarno nema ravnoga među katoličkim laicima njegova vremena; bilo da se to odnosi na njegovo pionirsko uvođenje Katoličke Akcije u naše krajeve bilo da se ima u vidu njegova uloga u promicanju liturgijske obnove. No najviše tu dolazi do izražaja njegov odgojni rad u okviru Hrvatskog Orlovskog Saveza koji će biti okrunjen nakon njegove smrti osnivanjem prvog Sekularnog instituta u našim krajevima. Marica Stanković, koju je posebno za to pripremao, ostvarila je njegovu ideju o osnivanju »civilnog reda« osnovavši sa svojim prijateljicama koje su sve prošle Merčevu školu Institut — Zajednicu Suradnica Krista Kralja.

Iako ne u tolikoj mjeri, jer je opći mentalitet bio drugačiji, prisutan je kod njega i *dijalogni element* u smislu priznavanja i otvorenosti prema vrijednostima drugih vjera i uvjerenja. Tako u jednim duhovnim vježbama odlučuje: »S ljudima koji nemaju osobne krivnje da nijesu katolici govoriti u duhu animae Ecclesiae i prosuđivati da li vrše ono što naravni zakon od njih traži i nado-

vezivati na ono naravno dobro što je u njima.« A u svome članku »Sticanje podmlatka« daje sasvim jasna i konkretna načela kako treba saobraćati s onima koji misle drugačije. No svojim primjerom u tom smislu najviše je govorio kad je pokazivao mnogo pomirljivosti i kršćanskog opraštanja prema onima koji nisu shvaćali njegovog iskrenog žara.

Imajući sve gornje u vidu držimo da se bez pretjerivanja može ustvrditi da Ivan Merz stvarno utjelovljuje ideal zrelosti vjere, i to onakve kakvu traži svako vrijeme, napose ovo naše s iznijansiranim kategorijama njezinog očitovanja i inkarniranja u svakidašnjicu.

Merz — odgojitelj za vjeru

Ovako formiran čovjek kao što je bio Merz nije mogao a da već svojim primjerom snažno ne djeluje na svoju okolinu. Dapače, to je bio glavni izvor onog blagotvornog utjecaja na svoje bližnje kako su to mnogi posvjedočili. No Merz se i svjesno stavio u službu odgoja za vjeru i tome posvetio praktički sve svoje sile. I kad se proanalizira sva djelatnost koju je Ivan Merz razvio u Crkvi u Hrvatskoj onda se to jednim imenom može nazvati »odgoj za vjeru«. To je jasno već iz samih *objektiva* prema kojima je usmjeren njegov pedagoški rad a to su u prvom redu eshatološke vrednote. Zatim, kad se analiziraju *sadržaji* koje razvija u svome radu opet je jasno da primat imaju oni sa teološko-eklezijalnog i moralnog područja. I sama *metodologija* koju Ivan slijedi u svome odgojnom radu jest ona koju Crkva preporuča onima koji su se stavili u njezinu službu. Jedna opisna definicija njegovog odgojnog rada mogla bi se ovako postaviti: učiniti da poraste vjera u srcima bližnjih, napose mladih i formirati ih tako da potom oni u svome ambijentu postanu apostoli i promicatelji vjere.

Ako bismo željeli malo detaljnije opisati pod *formalnim vidicima* njegov apostolsko-odgojni rad, onda u prvom redu treba istaknuti *kristocentrizam* njegovih nastojanja. Kao što je za njega Krist bio centar »oko kojega se kreće sav njegov život« isto tako je Krist centar kojemu želi privesti što više duša kako se lijepo izražavao bilo riječju bilo perom u brojnim prilikama i u praksi još više potvrđivao svojim nesebičnim zalaganjem za nadnaravno dobro bližnjih.

Eklezijalnost Merčevog apostolata jest tako uočljiva da stvarno predstavlja veliku novost koju je unio u život angažiranih katolika u Hrvatskoj. U svome uvodniku peti broj »Života« iz 1938. god. koji je sav posvećen Merzu, urednik naglašava upravo tu značajku kao nešto najvažnije što je Merz donio u Crkvu u Hrvatskoj. Otkrio je sasvim novi lik Crkve i odnosa angažiranog laikata prema njezinoj hijerarhiji. I to ne samo teoretski nego još više praktično. Posjedujući visok stupanj »osjećanja s Crkvom« Merz želi u njezino zajedništvo privesti što veći broj duša. Odatle njegovo inzistiranje na liturgijskoj obnovi, na čestom primanju sv. sakramenata što je posebno došlo do izražaja u njegovoj redakciji »Zlatne knjige«, priručnika Hrvatskog Orlovskog Saveza. S tim u vezi treba istaknuti ono po čemu je stvarno unio nešto revolucionarno u naš katolički život: uska suradnja i ovisnost angažiranih katolika o crkvenoj hijerarhiji, Papi i biskupima te spremno provođenje u život njihovih smjernica i direktiva.

U sklopu svoga odgojnog rada Merz nema samo na umu duhovne vrijednosti nego želi *formirati cjelokupnog čovjeka*, i um i srce i tijelo. Između raznih na-

stojanja na tom području spomenut ćemo samo njegovo zalaganje da tjelesni odgoj koji je bio jedna od djelatnosti Orlovstva oduhovi, dade mu smisao i cilj, čuvajući ga od nastranosti sportskog materijalizma. Njegova opširna studija koja je do sada ostala još u rukopisu pod naslovom »Tjelesni odgoj u svjetlu Katoličke Crkve« jest jedan značajan dokument kako je Merz duboko i svestrano ušao u problematiku katoličkog odgoja.

Sigurno da s ovih nekoliko redaka ni izdaleka nije bilo moguće prikazati sve bogatstvo Merčeve osobnosti kao izgrađenog katoličkog intelektualaca i velikog odgojitelja katoličke mladeži. Više bi bili poticaj čitatelju da se sam angažira i iz drugih izvora detaljnije se upozna s tim karizmatiskim čovjekom našega stoljeća. Ne smije se zaboraviti ni to da je Ivan Merz bio jedina osoba iz naših krajeva koji je našao mjesto u 2. izdanju »Lexikon für Theologie und Kirche« Vol. 7, god. 1935. što nije maleno priznanje njegovoj ulozi i značenju u Crkvi u Hrvatskoj.

Za 50. obljetnicu njegove smrti objavljena je knjiga »Put k Suncu«, koja donosi izbor najljepših njegovih tekstova koji nam otkrivaju bogatstvo njegovog religioznog iskustva. Knjiga je dobila naziv po onom značajnom natpisu sa svilene vrpce vijenca koji su mu na grob postavili mladi: »Hvala ti orle Kristov što si nam pokazao put k Suncu«.

Nadamo se da će simpozij koji će se održati na jesen ove godine na temu »Pojava i značenje Ivana Merza u Crkvi u Hrvatskoj« baciti novo svjetlo na ulogu koju je Merz imao u našem narodu i na njegovo poslanje koje mu je bilo od Providnosti određeno.

Oni koji se žele pobliže upoznati sa životom i djelovanjem Ivana Merza preko raznih publikacija koje su do sada o njemu objavljene neka se obrate na adresu: Postulatura Ivana Merza, 41001-ZAGREB, Palmotićeva 33, pp 699.